

1948: „Vylepšené“ Vánoce pod taktovkou komunistické strany

Poslední svobodné Vánoce v roce 1947 probíhaly v poněkud zvláštní atmosféře. Na jedné straně se zdálo, že vše běží při starém – na náměstích se pod Stromy republiky vybíralo do kasiček, životní úroveň se zvyšovala, hospodářská produkce rostla a na Vánoce už se opět nabízely knihy.

Na druhou stranu ale pod touto fasádou doutnal skrytý boj o budoucí směřování země. Zejména komunisty ovládané tiskoviny již delší dobu vyzdvihovaly sovětské metody a útočily na představitele „domácí i zahraniční reakce“.

Prezident Edvard Beneš s manželkou na Staroměstském náměstí u Vánočního stromu republiky, prosinec 1947

Zdroj: ČTK

Autor: Jiří Rublič

Moje jméno:

V této atmosféře vyšel 25. prosince 1947 v Lidové demokracii vánoční fejeton Pavla Tigrida, který byl ve své době podle mnohých výjimečným publicistickým počinem. Tigrid v něm píše o původním smyslu nejen vánočního poselství, ale křesťanské víry obecně. Připomíná, že i z křesťanských hodnot se pomalu stává fráze a že „smysl a poslání se nám ztrácí v lavinách prostřednosti a dočasnosti“.

Vedoucí funkcionáři komunistické strany si uvědomovali, že Vánoce představují pro obyvatele Československa důležitý svátek, kdy se hodně vzpomíná a srovnává. A právě proto se podle mnohých snaží prostřednictvím tisku vylíčit situaci v prvním roce své vlády v těch nejrůžovějších barvách. Na podporu toho připravili speciální balíčky s nedostatkovým zbožím, které měly před Vánocemi zaplavit české a slovenské obchody.

Balení vánočních balíčků pro všechny pracující v hlavních skladech „Bratrství“ v Praze IX

Zdroj: ČTK

Autor: Bohuslav Parbus

Moje jméno:

Lidé měli mít možnost zakoupit si bez potravinových lístků některé žádané potraviny a vylepšit si tak první Vánoce trávené pod patronací komunistické strany. Vánoční balíčky měly ovšem i důležitý politický rozměr – měly totiž dokázat, že zprávy o špatné hospodářské situaci, rozšiřované mezi obyvatelstvem šeptanou propagandou, se nezakládají na pravdě.

Vánoční potravinové balíčky

Zdroj: ČTK

Autor: Bohuslav Parbus

Moje jméno:

Celou akci vánočních balíčků organizovala první žena v československé vládě, ministryně výživy Ludmila Jankovcová, která o její přípravě informovala novináře již tři týdny před Vánoce.

„Připravujeme několik milionů balíčků k obohacení svátečního stolu vánočního i novoročního. Budou tři druhy balíčků. Ve všech bude jeden kilogram cukru, čtvrt kilogramu hodnotného trvanlivého pečiva a 100 gramů kávy. Tyto balíky nebudou levné,“ oznamovala.

„V prvním, za 600 korun, bude ještě 20 gramů čaje, litr rumu, 200 gramů rýže, 70 gramů cukrovinek a rozinky nebo mandle... Ve všech balíčcích jsou vzácné dobroty. Sváteční dobroty. A těch balíčků je několik milionů. Už se těším, co si o nich naši domácí šuškalové vymyslí. Až dosud říkali, že je v naší republice mizerně, že to jde od devíti k pěti. A tvrdili, že naše koruny nemají cenu. Teď se ukáže, co všechno lze za naše koruny koupit...“

Dne 24. prosince 1948 došlo v Československu poprvé k situaci, kdy státní projev k jednomu z největších křesťanských svátků přednesl představitel politické strany, jež programově hlásala ateismus. Úkolu promluvit na Štědrý den k občanům Československa se nezhostil prezident, ale předseda vlády Antonín Zápotocký. Z vánočního poselství zůstalo v Zápotockého štědrovečerním projevu pouze přání pokoje, vyslovené na jeho začátku a konci.

Moje jméno:

1960: Doba dostatku i front na zboží

Od druhé poloviny padesátých let se zásobovací situace v Československu začala postupně zlepšovat a na trh přicházelo stále více zboží. Vánoce se stávají konzumnější. Obchody s potravinami, označované souhrnně „Pramen“, dokonce distribuovaly před vánočními svátky brožuru Pramen chystá Vánoce – ABCD pro Vánoce.

V roce 1966 v ní radí zákazníkům koupit na vánoční svátky čokoládovou kolekci, hotové vánoční pečivo či vánočku. Připomíná, že na Vánoce se mají zásobit také rybími a masovými konzervami, paštikami, sterilovanou zeleninou, kompoty, čajem a kávou a také Kavexem, tedy kávovým extraktem v prášku, „novinkou československé výroby, dosahující světového jakostního standardu, která se vyrábí z vybraných druhů kávy a vyrovná se všem u nás známým zahraničním značkám, a už tedy nemusíme pošilhávat po cizině.“

Dobový trh propagoval také nealkoholické nápoje Ovocenka, Kofola a Karotela. A autoři brožury zdůrazňují, že zákazníci nemají zapomenout ani na polárkový dort, „který si v posledních letech zaslouženě vydobyl své pravidelné místo v pořadí slavnostních hostin.“

Ale stále byla řada výrobků nedostatkových – například předměty z umělé hmoty. Přitom se staly velkým módním hitem, stejně jako oděvy a prádlo ze syntetických vláken – košile, šaty, pláště a ponožky. Veškeré toto zboží se stávalo i vítaným vánočním dárkem, takže před prodejny, kam je zrovna dovezli, se na ně stály fronty.

1965: Hračky mechanické nebo i na dálkové ovládání nebo Foglar

Dřevěné hračky, oblíbené v předchozí dekádě, nahrazují v šedesátých letech modernější hračky mechanické, jako autíčka na setrvačnicku či dokonce na dálkové ovládání. Stále populárnější se stávají hračky Libuše Niklové, která je navrhovala ve Fatře Napajedla. V šedesátých letech je to například série gumových figurek (lékař, zdravotní sestra, komíník, krotitel, výpravčí, motocyklista, kosmonaut), umělohmotných harmonikových zvířátek, nafukovacích plastových hraček nebo pomůcek na plavání.

Vánoční balíčky paradoxně s protikomunistickým obsahem

Ačkoliv měly vánoční balíčky sloužit k upevnění pozice vládnoucí KSČ a zvýšení její oblíbenosti u obyvatelstva, objevil se i případ, kdy byla akce ministryně Jankovcové využita k přesně opačnému účelu. Jednalo se o událost v Pardubicích, která se odehrála na sklonku listopadu 1948.

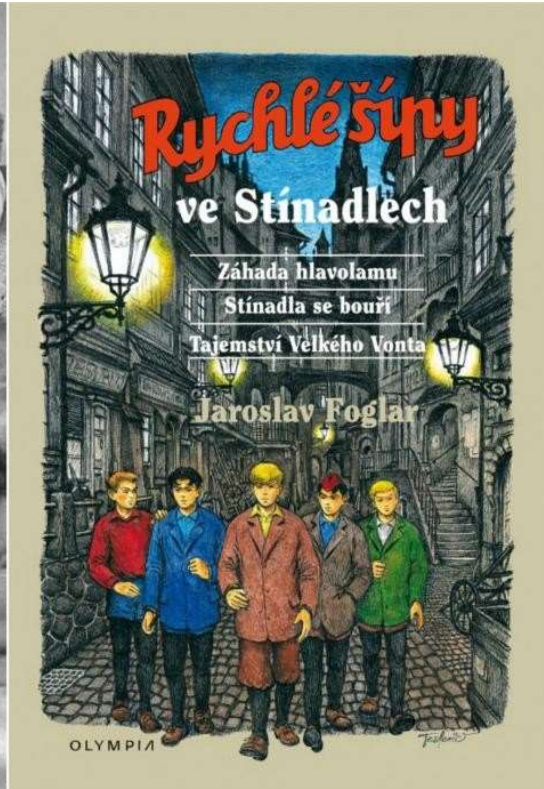
V rámci brigády se zde studenti místní obchodní akademie a obchodní školy podíleli na přípravě vánočních balíčků. Dne 25. listopadu však při náhodném roztržení jednoho balení vyšlo najevo, že vedle potravin obsahuje též leták s protikomunistickým obsahem. V rámci následujícího šetření bylo v prostorách, kde studenti balíčky připravovali, objeveno celkem 301 letáků obsahující protistátní hesla, jako „Ať žijí USA!“ nebo „Smrt komunismu!“ O několik dní později začal celou záležitost ve zrychleném řízení projednávat Soud mládeže v Chrudimi, který 16. prosince 1948 odsoudil jednoho ze studentů k nepodmíněnému trestu devíti měsíců vězení.

Mohl však mluvit o štěstí, neboť v místě jeho bydliště vznikla petiční akce určená prezidentu Gottwaldovi, jež pro něj požadovala neobyčejně krutý trest smrti.

Moje jméno:

Rychlé šípy v seriálu Záhada hlavolamu (1969) a v souborném knižním vydání.

Zdroj: ČT/Nakladatelství Olympia

Z knih je v druhé polovině šedesátých let největší poptávka po dílech Jaroslava Foglara – to ale jen díky oteplení na konci 60. let, jinak byla jeho tvorba na „černé listině“ nežádoucích autorů.

I přes zlepšení ekonomické situace se trvalým atributem předvánoční doby stávaly nekonečné fronty, i když se režim snažil jejich existenci popírat, jako tomu bylo zejména na počátku padesátých let, kdy noviny doslova přetékal propagandistickými texty, jež v naprostém rozporu s realitou stále líčily údajně se zlepšující zásobovací situaci před Vánoce.

Vánoce se tedy mění na dobu, kdy se lidé snaží sehnat poněkud lepší, tzv. podpultové zboží. Bylo jej možné získat pomocí kontaktů, známostí a hlavně protislužeb, které mohly mít nejrůznější podobu.

Blahobyt a konzum proniká v „době tání“ i do vánočních básní a písní. Jejich autoři se snaží navozovat dojem, že období Vánoc v komunistickém Československu je dobou hojnosti. Ve „zlatých“ šedesátých letech získávají tedy vánoční svátky zcela definitivně konzumní charakter, což samozřejmě vládnoucí režim podporuje, ačkoliv se sám permanentně vymezuje vůči „materialistickému“ a „imperialistickému“ Západu.

Moje jméno:

1968: Člověk obletěl měsíc a v Československu skončil klid

Zatímco rok 1968 byl v Československu velice rušný, vánoční svátky probíhaly v daleko poklidnější atmosféře. Lidé si pomalu zvykali na přítomnost sovětských vojsk, jejichž vpád v srpnu 1968 byl pro společnost probouzející se z dvacetileté letargie šokem. A lidé se spíše soustředili na obranu vymožeností, které jim krátké období relativní svobody jara a léta roku 1968 přineslo, připomínají mnozí historici.

V tomto roce se v Československu znovu obnovovaly i prvorepublikové tradice, které byly po komunistickém „vítězném únoru“ zadušeny, jako třeba Vánoční strom republiky. Pod stromy republiky se tentokrát vybíralo na nově vzniklou organizaci – Sdružení SOS dětské vesničky, které vzniklo v Československu v roce 1968 podle poválečného rakouského vzoru. SOS vesničky měly být určitou alternativou k dětským domovům a měly umožnit dětem bez rodičů vyrůstat v prostředí péstounské péče.

O Vánocích roku 1968 navštívilo kostely a vánoční bohoslužby také daleko více lidí, než v předchozích letech, a dobový tisk o této skutečnosti psal také trochu jinak – už to nebyla jen příležitost poslechnout si koledy neznámých skladatelů.

Televize se v létě 1968 snažila vysílat do poslední chvíle

Zdroj: ČT

Autor: Archiv

Moje jméno:

1968: Proslov o Vánocích místo na Nový rok

Vánoce v roce 1968 přinesly návrat ještě další tradice, připomínají historici. Zatímco za první republiky promlouval prezident k občanům vždy na Štědrý den, v padesátých letech se po sovětském vzoru tato tradice přesunula na Nový rok.

V roce 1968 – asi kvůli „naléhavosti“ situace – promluvil k občanům v televizním vánočním projevu i tehdejší předseda vlády Oldřich Černík. Jeden ze symbolů pražského jara tehdy nabádal ke zklidnění vášní a ubezpečoval diváky, že žádné převratné politické změny se v nejbližší době nechystají.

Vánoce roku 1968 byly ve znamení ještě jedné, dosti netypické události – 24. prosince člověk poprvé obletěl Měsíc. „Dárek k Vánocům připravila posádka Apolla 8 celému světu svými záběry měsíční krabatiny. První let tří Američanů k nejbližšímu vesmírnému tělesu bude zapsán do dějin lidského vzepětí tak, jak byl zaznamenán čin Gagarinův,“ oznamovaly novinové články.

O Vánocích roku 1968 dostali lidé také jedinečnou příležitost nadělit svým blízkým knížky, které už zanedlouho šly jako „závadové“ do stoupy nebo byly vyřazeny z veřejných knihoven. Jejich šťastní majitelé je pak po následující léta opatrovali jako oko v hlavě. Děti v tomto roce nejvíce toužily po mayovkách, například Vinnetou vyšel během krátké doby již potřetí a vždy v obrovském nákladu.

Vánoční klid však netrval dlouho. Tři týdny po svátcích, dne 19. ledna 1969 se na protest proti rezignaci obyvatelstva upálil na Václavském náměstí student Filozofické fakulty Jan Palach. Pohřeb Jana Palacha dne 25. ledna 1969 se stal velkým protestem proti pokračující okupaci. Normalizace v Československu právě začala.

